

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

Časopis věnovaný zájmům křesťanského vychování.

»Kdo Mne následuje, nebloudí ve tmách, praví Pán.
Tom. Kemp. I. 1.

Poznámky k vyučování jazykovému se stránky psychologicko-paedagogické.

Sděluje dr. Jos. Kachník.

1. Reč spisovná a nářečí.

Přejímá-li škola útlé dítě, jež v rodině dorostlo, jest její vychovatelskou povinností, aby na základě v rodině položeném dítě dále vedla, jinak by nebyla výchova přirozenou. Jest tedy úkolem školy, přizpůsobiti se k dobrým, samorostlým rysům povahy dětské a těžiti z nich pro další vývoj mladého chovance.

Individualita dítěte projevuje se nemálo mluvou. V ní zračí se duševní schopnost nebo zakrnělost, síla neb chabost vůle, důkladnost neb ledabylost, jemný cit neb otupělost. Jest to přirozeno. Řeč jest výrazem myšlení a chtění. Napřed má dítě představu o předmětě neb úkonu a pak teprve spojuje s touto představou pojmenování a snaží se je pronést.

Pozorujme malé robě. Obrací očka k určitému předmětu. Ve světnici jest mnoho předmětů, a ode všech odráží se světlo. Kdyby bylo vnímání pouhým mechanismem, nemohlo by se dítě při stejném působení světelném na sítnici oční ani k tomu ani k onomu předmětu obrátiti, nýbrž musilo by na základě zákona setrvačnosti — jemuž každá hmota, tedy i nervstvo podléhá — zůstat v klidu. Totéž robě vidělo matku odejít a pláče. Jakmile se vrátila, utichá. Jest patrné, že dítě v prvním případě věnovalo jednomu předmětu více pozornosti než jiným a v druhém případě mělo zálibu na představě matky, a tato zajímala je více než vše ostatní, takže přálo si matku samu spatřiti. Již tyto první úkony malého kojence předpokládají vnitřní princip hybný, od nervstva neodvislý, jenž volí a touží — duši.

Ku vjemu předmětů přistupuje vjem řeči či pojmenování. Dítě slyší předměty, na něž nazírá, jež ohmatává, čichá, chutná, pojmenovati. Vjemy pojmenování mají ráz okolí, v němž dítě vyrůstá. Splyvají v duši s představami tak úzce, že kdykoli se představa vybaví, vybaví se i pojmenování, a kdykoli slyší dítě věc neb úkon pojmenovati, ihned vybaví představu věci neb úkonu. Pravíme, že dítě vybavuje; to však jest rčení jen obrazné. Duše majíc v sobě energii či sílu na příslušný popud smyslů — svých

nástrojů — bývalou činnost obnoviti, obnovuje ji, když onen popud nastal. Jeví se tedy v mluvě dítěte jeho duše po stránce rozumu a vůle. Toť názor filosofie křesťanské. Moderní paedagogové praví, že vjemy zanechávají po sobě v nervstvu stopy, jež při podnětu z venčí se obnovují, takže veškeren pochod myšlenkový není leč obnovováním těchto stop, tedy pochod číře fyziologický. Ale kolik to vjemů probíhá za den nervstvem a ty všechny zanechávaly by stopy či dráhy, a ty dráhy by se navzájem neničily, ani by si navzájem nepřekážely? Kdož tomu uvěří? Dítě narůstá, mozek a nervstvo se přeměňuje, i musily by nutně dráhy či stopy staré zarůstí, aneb se přeměnití, a přece dítě ve věku dospělém vzpomíná si na představy v minulosti, uznává je za své, dovede jejich souvislost s představami přítomnými vysvětliti. Kdož to pochopí? Nikoli! myšlení a mluva nejsou pochodem mechanickým, ale činností duše duchové, jež ovšem v činnosti své závislá jest na smyslech a nervstvu. Jako pak různá jest vznětlivost a vnímavost čivů a svalů, jest i různá vnímavost duše. Nejsouť ani dvě děti stejny. V tom právě moudrost Boží se jeví, že nestvořil dvou duší stejných a že řízením Jeho ani příroda dvou zcela stejných jedinců nevytváří. K tomu přistupuje, že okolí, v němž dítě vyrůstá, tak mocně na mravní sklonnost vůle působí, že nemá-li v duševním vývoji nastati zhoubná desorganisace, moudrý vychovatel tuto sklonnost napřed vyšetřiti musí, aby k ní další vedení chovance jak ohledně myšlení tak i chtění připnouti mohl.

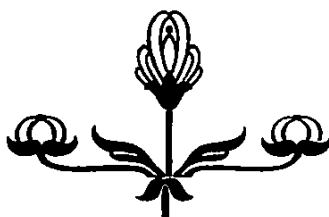
Mluvití učí se dítě popředně od matky, od otce, od domácích. V řeči jeho jsou jaksi ztělesněny mravy, obyčeje a zvyky kraje, v němž s rodiči žije. Není to vždy řeč spisovná, ale jsou to nářečí, jež původem svým tkví v odkaze předků, v podnebí a v zaměstnání. Vážení si řeči zděděné upevňuje cit příslušnosti, povznáší vůli k následování dobrých mravů, občanské bodrosti a zachovalosti kmene, k přítulnosti ku domovině, již sobě vůbec věrný příslušník kmene bez užívání jemu vlastního nářečí a kroje ani představití nedovede. Opravte Valáška, když věren jsa své domovině valašsky mluví, dle spisovné češtiny, a bude z duše uražen. A to vším právem. Jeho nářečí náleží k jeho individualitě, k jeho kroji, k jeho způsobům, k jeho horám. V nářečí tom byl zkazkami a pověstmi vychován, v nářečí tom hovoří se svými spolubratry, se svou rodinou, v nářečí tom zapěje si, aby ulevil duši stísněné. Kdo zlehčuje jeho nářečí, dotýká se jeho individuality, jeho oprávněné hrdosti kmenové a dopouští se nad to bezpráví, neboť jeho nářečí, jak slovatný náš Fr. Bartoš dokázal, v mnohém ohledu jest zvučnější a zachovalejší než sama řeč spisovná.

Nyní pak představme si, že by učitel dialektické zvláštnosti některého žáka káral, nazýváje je formami špatnými, nesprávnými. Žák sedí zamlklý a smutný. A přece doma pln jest života! Zdáť se mu, že jest ve škole na jiném světě. Nejen že svoboda jeho jest tu omezena, nýbrž i řeči jiné musí užívati. Dosud nejen to, co mu rodiče, bratří, sestry vyprávěli, nýbrž i jak mu to vyprávěli, bylo mu posvátným. Najednou slyší, že rodičové jeho správně mluvití neznají. Zda neničí se tím úcta k rodičům, zda neodcizuje se jim dítě vlastní? Přihází se často, že pak dítě doma vlastní matku v řeči opravuje. Menší jest zlo, matka-li mlčí, větším se stává, pakli na dítě se osopí a o škole a o učiteli nechvalně promlouvá. Nastává rozpor mezi vychovateli — hrob to vši výchovy důsledné a ucelené.

Z toho plyne, že jest povinností učitele, aby se důkladně seznámil s nářečím, písněmi, popěvkami, říkáním a prstonárodními hrami krajin, kdež mu bude působiti. Jest s podivem, že se dialektologii na ústavech

učitelských málo pozornosti věnuje, ano zdá se, že klassické spisy pana školního rady Frant. Bartoše „Naše děti, jejich život, poesie, hry a zábavy“, „Dialektologie“, „Národní písně“, jež mají býti živým, nepřeborným zdrojem samorosté, vpravdě lidové výchovy národní, dosud zůstávají namnoze nepovšimnutou sbírkou vzácného sice, ale jako by mrtvého materiálu. A přece jest tu shrnuto to nejušlechtlejší, co vyšlo z duševní dílny našeho lidu, našich dítek. Pravá národní, na psychologii založená výchova nemůže od těchto individuálních duševních projevů odezírat. Tať vyžaduje, aby učitel s počátku dětem příležitosti poskytnul, by svým nářečím a svým způsobem se vyjadřovaly, známými písněmi a hrami mysl obveselovaly. Oj, což by se tu jazyk jejich rozvázal, kdyby dovedl vždy učitel tak k nim promluvit, jak k nim doma jejich matička mluvívá! Jak by byly hrdy, že jsou malými Hanáky, Slováky, Valachy, Horáky, kdyby učitel na plné tvary jejich nářečí, na jeho zvučnost upozornil a sám ho hbitě a správně někdy na povzbuzenou užil!

Budiž dítkám vštěpováno přesvědčení, že jsou příslušníky českého národa, jenž užívá řeči spisovné, a buďtež cvičeny v řeči této; ale zvláštnosti kmenové buďtež při tom východištěm a těšte se vždy šetrné pozornosti, aby škola neničila individuality a neodcizovala lid samu sobě. —

Správa školy.

Pokračování.

Starý způsob.

Č. 60.

Slavná c. k. okresní školní rada!

Třídni učitel N. N. oznámil správě školy, že v jeho třídě onemocnělo několik žáků na osýpky, což také zdejšímu obvodnímu lékaři oznámil.

V účtě podepsaná správa školy oznamuje to slavné c. k. okr. školní radě k dalšímu úřednímu řízení a žádá o nařízení jak se má na dále zachovati.

Správa chlapecké školy obecné ve Fr. . ., dne 14. května 1898.

pečeť

N. N., správce školy.

Rubrum:

Slavné c. k. okresní školní radě v M. . .

Správa obecné školy ve Fr. . .

oznamuje, že několik žáků
onemocnělo na osýpky.

Nový způsob.

Správa školy obecné ve Fr. . . .

Č. 73.

Ve Fr. . . , 24. ledna 1904.

C. k. okresní školní radě v M. . .

Vyřizujíc nařízení c. k. okr. školní rady ze dne 17. července 1903 č. 765/šk. předkládá podepsaná správa školy „Výkaz o vojenské službě učitelů“.

Správa obecné školy:

pečeť

N. N., nadučitel.

Nový způsob.

Správa obecné školy v N . . . . .

Č. . .

V N . . . . ., dne 10. ledna 1903.

C. k. okresní školní radě v M. . .

Vzhledem k nařízení ze dne . . . č. . . podepsaná správa školy podává zprávu o školní zahradě.

1. Zahrada nadučitelova slouží zároveň za školní zahradu a má rozlohu 4 arů.

2. Obsahuje pokusné pole, na němž se pěstují len, konopě, proso, kukuřice, čočka, bob a obilniny, zelníci, květníci, štěpníci a včelín s 12 ouly. Ve štěpníci je 200 pláňat, 100 jednoročních šlechtěnců, 12 vysokých stromů, 24 zákrsků a stromků tvarových. Letos našlechtěno za účastenství žáků 50 pláňat. V zahradě jsou též různé keře ozdobné.

3. Zahrada založena r. 1893 nákladem obce. Místní školní rada věnovala v tomto roce 20 K na potřeby školní zahrady, kteráž je zařízena přesně dle předpisů školními úřady vydaných.

Správa obecné školy:

pečeť.

N. N., správce školy.

Nový způsob.

Správa obecné školy v N . . . . .

Č. . .

V N . . . . ., 17. září 1904.

C. k. okresní školní radě v M. . .

Ve smyslu nařízení zemské školní rady ze dne 15. dubna 1904 č. 20.928 předkládá podepsaná správa školy výkaz o počtu žáků hluchoněmých, kteří ve šk. roce 1904-1905 jsou školou povinni.

Správa obecné školy:

pečeť.

N. N., správce školy.

Starý způsob.

Č. . .

Slavná c. k. okresní školní rada!

Vzhledem k dotazu slavné c. k. okr. školní rady ze dne 6. dubna 1902 č. 758/šk. oznamuje v úctě podepsaná správa školy, že zdejší školu děti hluchoněmé nenavštěvují.

Správa chlapecké školy v N . . . dne 19. dubna 1902.

Pečeť

N. N., správce školy.

Nový způsob.

Správa obecné školy ve Fr. . .

Č. 101.

Ve Fr. . ., dne 1. března 1904.

Podepsaná správa školy oznamuje ve smyslu dotazu ze dne 6. dubna 1902 č. 658/šk., že zdejší školu děti hluchoněmé anebo slepé nenavštěvují.

Správa obecné školy:

pečeť

N. N., správce školy.

Školní okres: M. . .

Obecná škola: v N . . .

V Ý K A Z

o počtu žáků na obecné škole chlapecké v N. . . za příčinou jejího rozšíření (po případě vyškolení obce za příčinou zřízení nové školy).

Jméno obce	Školní rok	Počet školou povinných dětí na počátku šk. roku	Třiletý průměr (pětiletý)	Počet dětí školou nepovinných ale školu navštěv.	Poznámka
Fr. . .	1900—1901	272	—	2	Na třídu průměrně 68.5 žáků
	1901—1902	276	—	6	
	1902—1903	274	274	2	

V N . . ., dne 1. ledna 1904.

pečeť

N. N., správce školy.

N. N., předseda místní školní rady.

pečeť.

Správnost výkazu potvrzuje:

N. N., c. k. okresní školdozorce.

Starý způsob.

Č. 20.

Slavné c. k. okresní školní radě.

Ve smyslu § 31. řádu školního a vyučovacího oznamuje v účtě podepsaná správa školy, že podučiteli J. N. dána byla dovolená na jeden a půl den a sice dne 2. května odpoledne a 3. května za tím účelem, aby doplňovací zkoušce z náboženství podrobiti se mohl.

Správa obecné školy v N . . . , dne 28. dubna 1898.

pečeť

N. N., správce školy.

Rubrum.

Slavné c. k. okresní školní radě v M . . . .

Správa obecné školy v N . . . .

oznamuje, že podučiteli
J. N. dána dovolená
na půldruhého dne.

Starý způsob.

Č. . .

Slavná c. k. okresní školní rado!

Ve smyslu § 31. řádu školního a vyučovacího oznamuje v účtě podepsaná správa školy, že nadučitel N. N., od 1. srpna do 1. září 1904 bude v účetním kursu v Brně, a po tu dobu učitelem R. D. bude zastupován.

Správa chlapecké školy v N . . . , dne 20. července 1904.

pečeť

N. N., správce školy.

Rubrum:

Slavné c. k. okresní školní radě v M . . . .

Správa chlapecké školy v N . . . .

oznamuje, že učitel R. D.
v prázdninách bude zastu-
povati správce škol.

Starý způsob.

Č. . .

Slavná c. k. okresní školní rado!

Vzhledem k normálnímu výnosu c. k. okr. školní rady ze dne . . . .
č. . . předkládá v účtě podepsaná správa školy „Dotazník“ za školní rok
1902-1903 náležitě vyplněný.

Správa obecné školy v N . . . 28. července 1903.

pečeť

N. N., správce školy.

Rubrum.

Slavné c. k. okresní školní radě v N . . .

Správa obecné školy v N . . . .

předkládá „Dotazník“
za šk. r. 1902-3.

1 příloha

Starý způsob.

Č. . .

Slavná c. k. okresní školní rada!

Přikládajíc oznámení podučitele K. N. . . ., sděluje v účtě podepsaná správa školy, že vyučování v III. třídě do konce školního roku bude suplováno.

Rozvrh pro toto suplování v příloze se ku schválení předkládá.

Správa chlapecké školy v N. . . ., dne 19. června 1898.

pečet.

N. N., správce školy

Rubrum.

Starý způsob.

Č. . .

(Rubrum.)

Slavné c. k. okresní školní radě v N. . . .

Ve smyslu nařízení slavné c. k. okr. šk. rady ze dne 15. června 1903 č. 1203 oznamuje v účtě podepsaná správa školy, že koncem škol. roku 1903 na zdejší škole není učitele, který je ve svazku c. k. vojska.

Správa chlapecké školy v N. . . ., dne 20. června 1903.

pečet

N. N., správce školy.

(1 výkaz příložen.)

Školní okres: M . . . .

Škola obecná: v N. . . .

V Ý K A Z

o počtu žaček na obecné škole v N. . . . za příčinou zavedení vyučování ženským ručním pracím (po případě nového ustanovení remuneratione industr. učitelce).

Škola	Počet tříd	Počet učebných skupin	Ze kterých stupňů věku sestávají jednotlivé skupiny	Počet děvčat, jež se mají vyučovat		Počet týdenních hodin		Návrh c. k. okr. školní rady	Odůvodnění návrhu c. k. okr. šk. rady	Poznámka	
				v jednotl. skupinách	celkem	v každé skupině	celkem				
N. N.	3	I.	2.—3.	35	105	3	10				
			II.	4.—5.		30					3
			III.	6.—8.		40					4

V N., dne 1. ledna 1904.

pečet

N. N., správce školy.

V ý k a z ž á k ů
pro hlavní zprávu o stavu školy na konci školního roku.

Počet žáků na počátku šk. roku	Počet žáků koncem šk. roku
Počet dítek školou povinných 272	259
„ „ školu navštěvujících 245	236
Chodí jinde do školy obecné 17	17
„ do soukromé školy . . . —	—
„ do vyšší školy . . . 7	5
Vyučování doma 2	—
Pro tělesnou vadu bez vyuč. 1	1
Celkem . . 272	259

V N . . . , dne 16. července 1896.

pečeť

N. N., správce školy.

Správa obecné školy v N . . . . .

Č. . . . .

V N . . . , dne 8. září 1903.

C. k. okresní školní radě v N . . . . .

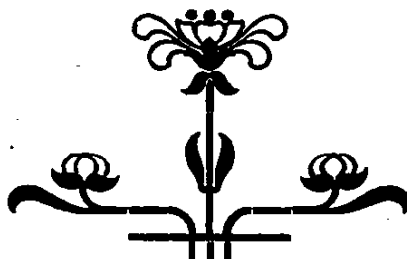
Podepsaná správa školy oznamuje, že učitel N. N. 1. březnem úřad svůj na zdejší škole nastoupil a do služby uveden byl.

Správa obecné školy :

pečeť

N. N., správce školy.

Pokračování.

Český přízvuk a české délky.

Zajímavé drobnosti o přízvuku a o dlužení hlásek v češtině, jakožto jazyku vyučovacím.

Vykládá V. Srba.

I. O českém přízvuku.

Co víme o přízvuku českém? Tolik: za první, že spočívá vždycky na první slabice; za druhé, že ho jednoslabičné předložky (na, za, do atd.) strhují na sebe; za třetí, že básníci dle něho skládají rozmanité stopy, ze stop verše a z veršů sloky; za čtvrté pak, že ho v písmě žádným zvláštním znaménkem neoznačujem. Chceme-li v nutných případech přece tak učinit, musíme tiskárnu pěkně poprosit, aby přízvukovanou hlásku vyrazila tučnou literou, a čtenáře zdvořile upozornit, aby slovo s tučnou literou nečetl „po česku“.

Pro toho, kdo se z povolání zabývá vyučováním češtiny, stačí toto úplně; nikoli však pro toho, kdo se s češtinou obírá ze záliby. Mnoho toho zajímavého ovšem už nebude, ale něco se snad přece mezi různými poznámkami v odborných dílech jazykozpytných ještě nashledá. A. Ludwig ve spise *Über den begriff „lautgesetz“* str. 5. na př. činí tento významný výrok: „v nové bulharštině a v ruštině čítáme mezi nejučinnější činitele, jež tyto jazyky ochránily od jazykové nákazy cizácké, ten ryze slovanský přízvuk. Tak vida; český [a polský] přízvuk není už „ryze slovanský“. Dnešní český přízvuk jest větším dílem původu finského (maďarského), čemuž se tak málo divme, jako tomu všeslovanskému spojovacímu způsobu (konjunktivu „kdy bych byl“), jenž taktéž jest „výslužkem“ čudským z oněch dávných časů, kdy čudští Bulhaři se Slovany sousedili a navzájem si chodili na kmotrovství.

Ještě něco všeobecného z uvedeného spisu Ludwigova. Mnohem větší vliv na změny v jazyku, než tak zvané zvukoslovné „zákony“ mají **záliba a vůle**, a vůli právě přízvuk slovní tak bezpodmínečně slouží, že se i každé slovo cizí bez výjimky musí přiodít tím přízvukem, jaký v přijímající řeči zavládl. Zvukoslovné záliby trvají nějaký čas, pak ochabují, a ustupují zálibám novým, zůstávajíce tak zvané zvukoslovné výjimky, o nichž překvapující příklady najdeš v Geitlerově *Fonologii* od § 121 až do konce. Ale přízvuk neustane, až přemůže všechn slovní material skrz na skrz. Zůstává stopy toho boje, ale nezůstává výjimek. Vyličení všech stop toho boje náleží ovšem odborníkům povolaným. Zde spokojíme se jenom nejnutnějšími ukázkami. Boj sám vznikl tím, že si předkové Čechoslovánů uminili starý, zděděný slovanský přízvuk zrušit, a ve své vlasti zavést ten co máme a který se jim z nevyzpytatelných příčin zalíbil. Jisté družině slovní nedali vůbec přízvuk žádný, — jmenujeme ji enklitikami.

U jiných slov zdánlivě neznat ničeho o nějaké půtce starého zvyku proti nové zálibě či umíněnosti; na př.: lit. *dônis* č. daň; lit. *rasa* č. rosa; lit. *esti* č. jest (je); lit. *teku* č. teku; lit. *bôba* č. bába; lit. *rágas* č. roh.

Pozn. Kdo chce o slovanském přízvuku psát, nemá dnes jiného spolehlivého vodítka, než právě litevčinu, která spolu s ruštinou nejvěrněji zachovala to, co A. Ludwig nazval ryze slovanským přízvukem. Ale nejvážnějšími svědky o tom, že naši předkové z původních sídel do nové vlasti přenesli s sebou jiný přízvuk, nežli ten, který máme a známe dnes, jsou slova taková, kde starý přízvuk tak tvrdo seděl, že s ním nemohli

hnout, a za tu tvrdost pomstili se tím, že tvrdošijné slovo potrestali amputací, zkomolením. A jak to bývá, že nejlépe se směje, kdo se směje naposled, tak to dopadlo i zde. Přízvuk vyhrál, neboť stojí na první slabice, a ty milá „hubo“ se křiv s podivným náslovím českých slov jak chceš. Už utíkáme s příkladem na pomoc. V létě parném za prvním udeřením hromu zvolala za dávných časů staročeská maminka tak výstražně na skotáčející děti, jak ta dnešní litevská slovem grumena!, ruská slovem gremít!; staročeské slovo však bylo dvojslabičné, a (dle našeho nynějšího názoru — ó hrůzo hrůzouci) s přízvukem na druhé slabice: asi hr em í. Převážná většina slov se byla poslušně již skrčila pod novou „módu“, jen ta mrška hr em í pořád škaredí svět. Svolali komis nebo valnou hromadu, a rokováno, co s tím nepodancem. Všeci lidé všeco vědí, co ne napadne jednomu, napadne druhému. „Dejme tomu jeříkovi eufonické j, slepme r a j v ř a včil to půjde“, chudáka, slabého jeříka ajnfoch z díry vyhnali, a „sláva, naši vyhráli“, měli hřmí; zlatý, zamilovaný přízvuk stojí na první slabice! Na druhý den bubnoval policajt ve všech obcích naší milé vlasti „od představenstva obce zdejší na vědomost se dává“ všecy jery a jeříky utrátit, ať je v obci pořádek. A byl. Z č est í udělali (čstí =) cti, z p o t á k — pták, z r o ž í (od lit. rugýs) — rží, z časoslova p o d s t a t n ě h o j e s e m, j e s í, j e s o u c e — nynější jsem, jsi, jsouce (časoslovo však p o m o c n ě znělo od p r a d á v n a už bez náslovného e zkrátka a enkliticky sem, si, sme, ste). A my? — klidně bez nejmenšího vzrušení užíváme výhod z práce našich předků, a myslíme si: co dnes máme, rozumí se samo sebou.

Nicméně učí nás tvary: pestrý vedle p(e)struh, pišeme vedle p(e)sáti, křest vedle kř(es)tu, len vedle l(e)nu, sen vedle s(e)niti, rudý vedle r(o)díti se, stojím vedle státi (ztaženého ze sto(j)ati), bojím se vedle báti (ztaž. ze bo(j)ati se) — že v češtině přízvuk od p r a p o č á t k u na první slabice n e s t á l v ý l u č n ě.

II. O českých délkách.

Jak český přízvuk naprostou důsledností, tak české délky vyznamenávají se nepopřenu kolísavostí. Máme v témže nářečí pražském (spisovném) straka vedle vrána, ač obé se táhne k totožnému původu lit. šarka, varna; hlad a mráz vedle rusk. golod a moroz (ze staršího ještě gald, marz). Máme dle rozlohy místní moravsky žaba, česky žába; český gen. plur srn (od srna) ale uhersko-slovenské sr—n (s d l o u h ý m r). Máme dále různost hláskové jakosti v moravském mlíko proti českému mléko, kde rozdíl záleží v nestejném stisnutí původní dvojhlásky ie, an na Moravě vzal vrch zvuk ie a v Čechách ié; anebo v samé češtině: pátek (z nos. en — pentek) vedle žiti (žnu, žala z pův. ženti).

Vysvětlení (o nějakém důvodu zde nelze mluvit) hledati dlužno v tom, že máme před sebou čistý zvukoslovný zákon, kterým přízvuk (závislý od umíněné vůle lidské) není. Nyní už přikročíme k původu českých délek. Tu máme česky kámen a mor. kameň, č. žába — m. žaba, č. sůva — m. sova, č. slouka — m. sluka, č. moucha — m. mucha, č. houby — m. huby, č. rána — m. rana, č. může — m. može, č. stůně, m. stone, a tak dál v jednom kuse. Zde, ať už to koho mrzí nebo nemrzí, vězí vliv němcký. Co A. Ludwig dovozuje ve zmíněném už spisku ü. d. b. lautgesetz, otec Palacký dosvědčuje. Bojovali Češi s Němčíky, svatá pravda, ale ještě raději — se plichtili. Upustili od slovanských zádruh, a dali si vrazit na šíji manství, rynky a — robotu. Dále přijímali s otevřenou náručí „fajnové manýry“ a proto zní jich zvodnatělé v koncovkách nářečí

— skutečně jemnější než moravské „naša Anyša, na mou dušu, uz mne neznaou, kam tak běžijou“. Inu, gramatikáři ta česká německým na vlas podobná — e — i strkají na předcházející „měkkou“ souhlásku. Když jenom. A dnes je to lépe? Ani za mák. Dostavuje se stupeň třetí: staví nejvzácnější synové vlasti naší na papír sice česká písmena, ale duševní činnost — myšlení — je skrz na skrz německé. To se musí dokázat! — Prosím. V nejnovější době začínáme se obdivovat „venduňku“ (z per slovtných!) znějícímu „v leže“, „v stoje“, „v kleče“, „v sedě“. Když to není „in liegender, stehender, knieender, sitzender Stellung“ — ať jsem Honza! Ano, ano, pomaloučku, potichoučku matadoři naší spisovné řeči Michlovi šlapou cestičku, která čím dál tím více nenávidí moravské stoja, leža, kleča, slyša, protože je to cu moc slovanské.

Když tedy naše spisovná vzala zkázu již v syntaxi, v celém složení koncovkovém, je v tom co divného, když i dlužení přízvučných slabik si obkoukla od milých sousedů?

Leč na tuto ránu máme flastr. Johannes Schmidt, professor ve Štyr. Hradci, jehož vývody v díle „Zur Geschichte des Indog. Vokalismus 1875 učinili oproti Miklosičovi, Vostokovu, Schleicherovi takový v slavistice obrat, že velká část Geitlerovy Fonologie na základě těchto vývodů je spracována, na str. 163 (dilu II.) snaží se dokázat, že slovančina znala alespoň dlouhé a a dlouhé e nebo i.

Možné tedy jest, že i praotcové Čechů v některých slovech dlouhé a, i zachránili. Ale přece jenom „možné“. Geitler pro starou bulharštinu rozhodně dovozuje vesměs krátké samohlasenství, a nářečí s rázem nej-slovanštějším — ruština a polština — rovněž neznají hlásek dlouhých.

(Příště dále.)

Slovanský obzor.

Před svoláním kraňského sněmu vyhrožovali liberalní učitelé, že chopí se posledního prostředku, nebude-li ani letos přikročeno k úpravě učitelských platů. Který to prostředek má býti, zachovávají v tajnosti; jen tolik nařkli, že bude z něho míti země škodu. Sněm svolán je na 27. září. Již první schůze jeho ukázala, že katolická strana slovinská od obstrukce neupustí, dokud jí jako straně číselně velmi silné nebude podle spravedlnosti a práva dáno patřičného vlivu na správu zemskou a řízení sněmu.

Slovinské učitelstvo bez rozdílu smýšlení trpce touží na to, že při obsazování míst učitelských a nadučitelských víc než často rozhoduje ne kvalifikace, nýbrž protekce. Byrokratická vláda činí si ze školy služku, obsazujíc místa důležitá svými věrnými panoši. Nešťastná protekce! Učitelstvo ji proklíná, zavrhuje a mnohý učitel přece jí pak vyhledává. Jsou ohledy na rodinu, finanční stísněnost, naděje otevírající lepší život a jiné omluvy. Kolegialita, cit a smysl pro větší právo, jež v řadě uchazečů ten neb onen má, náhle vyblednou. Méně oprávněný volá: všichni jsme rovni, a — k vůli jistotě obchází kde koho, kdo jen poněkud vlivu má, často i nejúhlavnějšího nepřitele, aby jen vedlejšími berličkami přitele, kolegu

předstihl. Nevymizí protekce ze žádného stavu, dokud jí tam bude tolik potřeba!

Školské sestry v Celji chtěly počátkem škol. roku 1901—1902 otevřít soukromou dívčí měšťanskou školu slovinskou. Vše bylo připraveno, i milodarů sebráno bylo pro počátek slušný obnos — ale vládní přízně nebylo nalezeno. Místnosti pro školu shledány nepřiměřené a tak škola — pochována. Za to německá na útraty země otevřena byla již r. 1903—1904.

Zemská učitelská jednota v Gorici zaslala před zasedáním zemskému sněmu petici, v níž poslance obojí národnosti velmi nalehavě prosí, aby přičinili se o zlepšení hmotných poměrů učitelstva. Mezi jinými motivy udává i ten, že v blízkém Terstu letošního roku platy učitelům zvýšeny na 2600 kor. a doba služební snížena na 35 let, že tudíž mnoho učitelů půjde do pense, a na místo nich přihlásí se učitelé goričtí. Budou-li i oni mít platy zlepšeny, nebude jim třeba Gorici opouštět, — Sněm gorický svolán byl na 21. září. V ten den konán byl i sjezd zemské učitelské jednoty, na jehož denním pořádku byly rozhovory o zvýšení učitelských platů.

Výpomocná jednota pro učitele, jich vdovy a sirotky v Kraňsku měla v minulém roce 112 členů, jmění 11.126 K 19 h. — Vyplatila 21 vdovám 3996 K 66 h, 12 sirotkům 787 K a 3 sirotkům podpory mimořádné 180 K.

Zemská školní rada kraňská nařídila 1. srpna 1904, že týdeníky školní, v nichž není ještě vytištěna rubrika „náboženství“, mají býti co nejdříve zaměněny novými s touto rubrikou. Zároveň pak obrátila se na biskupský ordinariát s prosbou, aby počátkem školního roku 1904-5 byli katecheti z duchovní správy na rubriku jmenovanou upozorněni a ku vyplnění jí povzbuzeni.

V Lublani pro 333 německých dětí bylo na školách 24 učitelských osob, v Terstu pro tisíce slovinských dětí není ani jediná škola.

„Triester Zeitung“ konstatuje, že je v Terstu na 8000 dětí školou povinných, kteří však školy nenavštěvují. Výsledky toho se jeví. R. 1903 bylo v Terstu 44.427 analfabetů. Italská kultura!

Ruské ministerstvo učby zamýšlí zavést v Rusku povinnou všeobecnou návštěvu školní. Proto byly vyzvány školní okresy, aby sestavily výkazy, kolik je dětí školou povinných a kolik by bylo nutno poríditi školních budov, aby všichni školou povinní tuto také navštěvovali. Jen ze zprávy gubernie petrohradské vysvítá, že v jejím okrese jest 15.000 dětí, které do školy nechodily.

V Bosně založena letos „Učitelská jednota pro město Sarajevo a okolí“.

Rozhled školský.

Pokračování.

„O ročních učebných kursech při měšťanských školách“ pojednal na zemské konferenci insp. p. Charvát. Přijatá resoluce zní:

I. Zemská konference vítá s povděkem ministerské nařízení ze dne 26. června 1903 č. 22.503, jímž vydávají se ustanovení o zřizování ročních

kursů pokračovacích (fakultativních 4. tříd) při školách měšť., jakož i výnos min. kultu a vyučování ze dne 23. srpna 1904 číslo 26.005, týkající se uveřejnění seznamu učilišť, do nichž přijaty býti mohou absolventi školy měšť. a absolventi ročních kursů pokračovacích. Zemská konference je přesvědčena, že roční kursy pokračovací, bude-li jejich trvání hmotně zabezpečeno a bude-li učebná osnova účelně sestavena a prováděna, vyplní nejen hlavní úkol svůj: zvýšiti úroveň všeobecného vzdělání vrstev lidových, hlavně však vrstev výrobních a zemědělských, nýbrž i úkol druhý: prostředkovati přechod do všech škol odborných a stavovských, které nevyžadují přípravy úplné školy střední. — Konference žádá, aby absolventům ročních kursů pokračovacích dostalo se týchž výhod a oprávnění, kterých požívají absolventi nižších škol středních, tudíž i oprávněnosti pro manipulační službu kancelářskou při úřadech veřejných, zemských, státních, poštovních, berních a j., jakož i výhody dvouleté presenční služby vojenské.

II. Zemská konference učitelská žádá moravský sněm zemský, aby otázku zřizování učebných kursů pokračovacích upravil zvláštním zákonem, šetře při tom zásad:

a) Roční kursy pokračovací zřízeny buďte všude tam, kde zemským školním úřadem uzná se toho potřeba; pro začátek zřízeny buďte alespoň při jedné chlapecké a při jedné dívčí měšť. škole každého školního okresu.

b) Náklad na věcné potřeby hradí dotčená obec školní, náklad na potřebný personál učitelský hradí země; školné nemělo by se vybírat.

c) Pro každý učebný kurs pokračovací, spojený s jednoduchou měšť. školou o třech třídách, zřízeno buď jedno, při dvojitých měšť. školách pod společnou správou jednoho ředitele, pak při měšť. školách s jednou nebo několika pobočkami zřízena buďtež alespoň dvě nová místa učitelská.

III. Zemská konference učitelská žádá za změnu ministerského výnosu ze dne 8. dubna 1904 čís. 6210, aby totiž na českých školách měšťanských, v nichž ve všech zaveden jest jazyk německý jako předmět obligátní nebo neobligátní, nežádalo se také ještě obligátní zavedení francouzštiny do učebného kursu pro některé jen žáky, kteří do škol kadetních vstoupiti hodlají, nýbrž aby takovým žákům ponecháno bylo způsobem soukromým, po příp. účastenstvím na neobligátním vyučování francouzštině potřebnou míru znalosti jazyka francouzského si opatřiti a přijímací zkouškou prokázati.

(Příště dále.)

Nestranné hlasy o beznáboženské škole. Není nikterak vzácným zjevem že v učitelstvu, jež jest vedle kněžského stavu téměř jediným v nejširších vrstvách lidu žijícím a působícím, pronikly na povrch strany divným způsobem pojímající svůj úkol mezi lidem. Za cíl svého kulturního poslání považují boj proti církvi a proti náboženství

Jelikož náboženství Kristovo jest to, kteréž zušlechťuje člověka, učí ho vážiti si bližního jako bratra, odpouštěti nepřátelům, vděčnost na jevo dávatí dobrodincům, za nedotknutelný považovati majetek cizí a svobodně, z dobré vůle a přesvědčení, bez donucení, bez bázně z trestu rozhodovati se pro pravdu, mravní dobro a krásu, následuje z toho, že, kdo náboženství podrývá, zastává místo hrobaře spořádané společnosti lidské.

Stav učitelský a kněžský jest zahradníkem idealních snah v národě. Zahradníku třeba uměti sázeti, ale také vzrostlé sazeničky umnou rukou pěstiti, ošetřovati, by se rozvily, rozkvetly a přinesly ovoce.

Dalno mysliti, že právě v idealním stavu učitelském, jenž samým učitelským úřadem Kristovým byl nad jiné povznesen a posvěcen, nacházejí hojně bojovníků strany ohrožující bytnost křesťanské společnosti lidské.

Příklad dán ne jeden. Bulharské radikálně pokrokové učitelstvo přijalo do svého programu heslo: „Ven s náboženstvím ze školy!“ Po nich v Bukovině pozvedla část učitelstva hlasu svého proti náboženské výchově na školách národních. A nedávno na schůzi německého učitelstva štyrského ve slovinském Mariboru rovněž velmi hlučně hovořeno o tom, domáhati se vyloučení náboženství ze školy, žádati školu beznáboženskou.

Všude naříká liberalní a radikálně pokrokové učitelstvo na nepřízeň lidu. Nač se diviti. Zapomíná-li ono svého vznešeného poslání v národě a místo k dobrému, chce vésti národ na scestí, jest svatou povinností národa hájiti si zděděných statků nejvznešenějších, jaké jsou náboženství a národnost. Vychovatelé staví se proti svým chovancům, jaká může býti mezi nimi důvěra a vespólná láska. Hroznou zodpovědnost berou na sebe zbloudili: svým neprozřetelným jednáním připravují o důvěru a náklonnost lidu převážnou většinu učitelského stavu.

Ve škole beznáboženské bude lid, který ještě víře své věrným zůstal, pozorovati urážku svých náboženských citů, instituci za jeho příspěvky násilně jemu vnucenou, tudíž jemu nepřátelskou, do duše protivnou.

A není to jen lid katolický, který se beznáboženské škole brání a do posledního dechu brániti bude. Sami nekatolíci jsou toho přesvědčení, že škola beznáboženská jest mravním surovým násilím páchaným na duchové podstatě člověka.

„Katholische Schulzeitung“ zaznamenává hlasy některých význačných mužů jména světového o škole beznáboženské.

V anglickém parlamentu pravil slavný Sullivan: „Beznáboženská škola jest největší neštěstí, jaké může národ stihnouti.“

Francouzský protestantský ministr Guizot pravil ve sněmovně: „Nábožensko-mravnímu vzdělání se musí všechny ostatní předměty podrobiti. Samotná věrouka nedostačí. Vzdělání čistě rozumové bez spojitosti s věrou jest zlým principem a vede k nezměrné pýše, revoluci, egoismu a následkem toho ku velikému neštěstí pro společnost lidskou.

Velmi nadšeně debatovalo se o náboženské škole na sjezdu protestantského učitelstva v Brémách v květnu r. 1880 a rovněž tak v Kasselu v září 1883. Kulturní boj, jímž církev katolická v Německu za rozkvětu vlády železného kancléře Bismarka byla tísněna, při všech nevýhodách a škodách způsobil přece to dobré, že katolíci poznali se ve své síle, vzchopili se a spojili se. Tlak vzbudil protitlak. Za uvědomělost svoji náboženskou a duševní vyspělost mají němečtí katolíci děkovati útokům kulturního boje.

Důležitost náboženské školy dobře vystihli protestanté a zejména židé, kteří urputně hájí své školy konfesionální a také ve městech moravských, kde mají své obce náboženské, až na výjimky ji zachovali. V Německu pro školu náboženskou — ovšem svého vyznání — prohlásili se židovští učitelé na sjezdu ve Westfalsku r. 1884.

Swobodný myslitel francouzský Diderot napsal: „Věřouka má býti prvním cvičením a to cvičením každodenním.“

Anglický státník Disraeli dí: „Beznáboženská výchova je velikým neštěstím; daleko nebezpečnější státu jako církvi.“

Známý Gladstone řekl: „Každý výchovný systém, jenž klade víru na druhé místo, jest pochyben.“

Jiný pak státník anglický, předseda ministerský lord Salisbury, vždy přál tomu, aby každé náboženské vyznání mládež po svém způsobu, ve své víře vyučovalo. Všenáboženskou nebo dokonce beznáboženskou výchovu nazval systémem hanebným. Chtěl, aby všechny děti dokonale ve pravdách své víry se vzdělávaly.

Náboženská škola našla velmi vřelého ctitele a přítele v anglickém státníku, rovněž tak vzdělaném jako přímém, Stafford Northcoteovi. Týž pravil: „Raději chci zemřít, než bych své děti svěřil špatným rozmarům beznáboženských učitelů.“

Lord Denbigh 15. listopadu 1860 pravil v Birminghamu: „Kdo chce lidstvo vychovávat, aniž mu dá pozitivní, dogmatickou víru, je blázen; učiní z lidí nejnebezpečnější a nejnešťastnější tvory, jací mohou býti na božím světě.“

Školská radikální komise ve Švýcařích r. 1883 beznáboženskou školu odsoudila jednohlasně.

V Itálii, kde státní školy jsou úplně beznáboženské, takže náboženství vyučují se děti, chtějí-li, pouze v kostelích — státní beznáboženskou školu haní samy listy církvi nepřátelské. Tak píše „Fa u fulla“: Veřejné školy posílají rodičům domů papoušky, ne-li zrovna osly!

Tim, že zavedeny byly ve Francii a Itálii školy beznáboženské, byli katoličtí státní občané nuceni postarat se o náboženské vzdělání svých dětí školami katolickými, jež zřízeny namnoze nákladem různých klášterů. Dvojí druh lidí vychází ze škol v zemích jmenovaných: úplní nevěrci, veškerým náboženstvím pohrdající, a na druhé straně horliví, za víru a náboženské úkony se nestydící katolíci. V katolickém Rakousku o mnohých by se mohlo říci: „půl onoho, půl toho, jak netopyři mají.

R—j.

Dobré knihy pro mládež. Knihtiskárna benediktinů rajhradských v Brně vydává mimo jiné knihy a spisy též tak zv. „Knihovnu naší mládeže“. Knihovna vychází ve volných lhůtách a přináší pěkné, pro mládež schválně vybrané povídky původní a též překlady. Dosud vyšlo 6 čísel:

1. Výbor ze spisů Václ. Kosmáka 4 díly stran 438, cena K 2·90
2. Světlušky a jiné pohádky . . . . . „ 112, „ „ 1·—
3. Ze života malých hrdin . . . . . „ 96, „ „ —·60
4. Roza . . . . . „ 320, „ „ 1·80
5. Uličník . . . . . „ 208, „ „ 1·20
6. Ze života dětského . . . . . „ 196, „ „ 1·10

Všechna zde uvedená díla jsou pěkně ilustrována a hodí se výtečně do knihoven, za odměnu nebo dárek k svátku.

Poslední sešit **Českých Květů** (red. dr. Ant. Podlaha), č. 10. bohatostí svou nikterak nezůstává za předešlými. Jeť tu neméně než 20 vyobrazení uměleckých i časových, vedle výjevů z války rusko-japonské a jiných ilustrací časových, máme tu díla J. Krivera, S. Forbesa, R. Hartmana, J. Manesa a j. I slovesná část, vykazující práce X. Dvořáka, Dostála-Lutinova, J. Karníka, Fr. Leubnera, B. Brodského a j., jest velmi bohata. Upozorňujeme opět na tuto naši obrázkovou revui, která všim právem zasluhuje největšího rozšíření. Vychází nákladem V. Kotrby v Praze.

Přistupujte za členy ke Katolickému spolku českých učitelů na Moravě.

(Jednateltem jest P. Karel Tiray, katecheta v Ivančicích.)

Knihovna Vychovatelských Listů.

Svazek I.

O nápravě poruch mluvy čili Koktavost a její léčení.

Napsal **J. M. Kadlčák**, absolvent léčebného kursu vídeňského.

Svazek II.

Petr Barbarič, věrný následovník sv. Aloisa.

Z obšírného spisu P. Antonína Puntigama a T. J. s dovolením páně autorovým české mládeži podává

František Janovský.

Obě knížky lze dostati u administrace „Vychovatelských Listů“ v Brně na Petrově č. 1. po **60 hal.**

Doporučujeme co nejvřeleji

každé škole

umělecké,
jubilejní
vydání

BABIČKY

od Boženy Němcové.

Nákladem České grafické akciové společnosti »Unie« v Praze.

KRÁMSKÁ CENA

brož. K 25.—, vázané K 31.—, v překrásné vazbě celokožená K 35.—.

„Vychovatelské Listy“ vycházejí dvakrát měsíčně (5. a 20.)

Předplatné na celý rok obnáší 6 Kč

Redaktor Alois Adamec, učitel měšťanské školy v Ivančicích.

Administraci a expedici vede Hedv. Rubrová, učitelka v Brně, na Petrově č. 1.

— Pouze administraci posílá se předplatné. —

Nákladem Katolického spolku českých učitelů na Moravě.

Příspěvky se honorují.

Inserty účtují se levně.